

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ТУРИЗМУ

©2024 ПОКОЛОДНА М. М., РЯБЕВ А. А., ВІННИКОВА К. Ю.

УДК 338.48
JEL: L83; Z32

Полодна М. М., Рябев А. А., Віннікова К. Ю. Методика дослідження та пропозиції використання елементів нематеріальної культурної спадщини України для цілей туризму

Елементи нематеріальної культурної спадщини порівняно недавно ввійшли в структуру потенціалу туристських ресурсів. Складний характер і сутність самих елементів нематеріальної культурної спадщини потребують розробки особливих методик їх дослідження, які виходять з варіантів можливого використання зазначених елементів. При вивченні нематеріальної культурної спадщини важливу роль відіграє суспільно-географічний підхід. Зазначається, що дослідження нематеріальної культурної спадщини доцільніше будувати на засадах компонентного підходу (який передбачає розгляд нематеріальної культурної спадщини, з одного боку, як складову частину культурної спадщини загалом, а з іншого боку, – як складову історико-культурних ресурсів певної території, дестинації туристського регіону), а також на засадах територіального підходу. Запропоновано алгоритм суспільно-географічного дослідження нематеріальної культурної спадщини, який виокремлює три послідовні взаємопов'язані етапи: підготовчий; аналітико-узагальнювальний; рекомендаційний, кожен з яких розподіляється на підетапи та ретельно описаний. Описано місце об'єктів нематеріальної культурної спадщини в складі історико-культурного потенціалу території. Серед багатьох спеціалізованих видів туризму найбільш доцільним є розвиток таких видів, як: культурно-пізнавальний, сільський, промисловий, гастрономічний, етнографічний, подієвий (фестивальний), релігійний, мистецький, які сприяють не лише збереженню та популяризації нематеріальної культурної спадщини, але й розвитку місцевого економічного потенціалу та міжкультурному взаєморозумінню. Запропонована методика дослідження елементів нематеріальної культурної спадщини є лише одним із варіантів проведення досліджень за даною тематикою, яке в кожному конкретному випадку потребуватиме доповнення та доопрацювання, проте на даному етапі може служити ґрунтовною основою для початку здійснення подібних досліджень та їх активізації. Наведений перелік тематичних видів туризму також можна розвивати на основі використання об'єктів нематеріальної культурної спадщини, тож він не претендує на виключну повноту та може бути розширений і доповнений, що відкриває перспективи для подальших розвідок у цьому напрямку.

Ключові слова: алгоритм, елементи нематеріальної культурної, методика, нематеріальна культурна спадщина, туризм, спеціалізовані види туризму.

Рис.: 3. Бібл.: 10.

Полодна Марія Миколаївна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: mari.pokolodna@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1170-0881>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216273669>

Рябев Антон Анатолійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: anton.ryabev@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2220-3282>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/F-1136-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211473496>

Віннікова Карина Юрїївна – магістр, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: karyna.vinnikova@kname.edu.ua

UDC 338.48
JEL: L83; Z32

Pokolodna M. M., Ryabev A. A., Vinnikova K. Yu. Research Methodology and Proposals for the Use of Elements of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine for Tourism Purposes

Elements of intangible cultural heritage have relatively recently entered the structure of the potential of tourist resources. The complex nature and essence of the very elements of the intangible cultural heritage require the development of special methods for their research, based on the options for the possible use of these elements. In the study of intangible cultural heritage, the socio-geographical approach plays an important role. It is noted that it is more expedient to build the study of intangible cultural heritage on the basis of a component approach (which involves the consideration of intangible cultural heritage, on the one hand, as an integral part of cultural heritage in general, and on the other hand, as a component of the historical and cultural resources of a certain territory, a destination of a tourism region), as well as on the bases of a territorial approach. An algorithm for the socio-geographical study of intangible cultural heritage is proposed, which distinguishes three successive interrelated stages: preparatory; analytical and generalizing; recommendatory, each of these is divided into substages and carefully described. The place of objects of intangible cultural heritage in the historical and cultural potential of the territory is described. Among the many specialized types of tourism, the most expedient is the development of such types as: cultural and educational, rural, industrial, gastronomic, ethnographic, event (festival), reli-

gious, artistic, which contribute not only to the preservation and promotion of intangible cultural heritage, but also to the development of local economic potential and intercultural understanding. The proposed methodology for studying the elements of intangible cultural heritage is one of the options for conducting research on this topic, that in each case will need to be supplemented and refined, however, at the present stage, it can serve as a solid basis for starting and activating such research. The provided list of thematic types of tourism can also be elaborated on the basis of the use of objects of intangible cultural heritage, does not claim to be exclusively complete and can be expanded and supplemented, opening up prospects for further research in this direction.

Keywords: algorithm, elements of intangible cultural, methodology, intangible cultural heritage, tourism, specialized types of tourism.

Fig.: 3. **Bibl.:** 10.

Pokolodna Mariia M. – PhD (Geography), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel Industry, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: mari.pokolodna@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1170-0881>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216273669>

Ryabev Anton A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel Industry, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: anton.ryabev@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2220-3282>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/F-1136-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211473496>

Vinnikova Karina Yu. – Master, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: karyna.vinnikova@kname.edu.ua

Елементи нематеріальної культурної спадщини порівняно недавно ввійшли в структуру потенціалу туристських ресурсів і поступово стають об'єктами досліджень науковців щодо можливостей їх використання для цілей розвитку туризму, рекреаційної та екскурсійної діяльності. Складний характер і сутність самих елементів нематеріальної культурної спадщини потребують розробки особливих методик їх дослідження, які відповідають запитам конкретних досліджень і виходять з варіантів можливого використання зазначених елементів. У даній публікації пропонується розробка методики дослідження елементів нематеріальної культурної спадщини для цілей розвитку туризму та розробки відповідних пропозицій.

Загалом проблематиці дослідження об'єктів нематеріальної культурної спадщини присвячене доволі обмежене коло робіт. Як ресурс для розвитку туризму елементи нематеріальної культурної спадщини розглянуто в дослідженнях В. Антоненко, І. Крупи [1] та Н. Чорної [2]. Тема атрактивності нематеріальної культурної спадщини України висвітлюється в праці А. Гаврилюк [3]. Перспективність використання нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні в туризмі розглядає О. Дутчак [4]. Популяризацію об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО та поширення знань про спадщину серед туристів досліджує В. Яценко [5]. У публікації М. Поколодної, К. Віннікової [6] висвітлено аспекти нормативної бази, порядку внесення й обліку елементів, фінансування нематеріальної культурної спадщини в Україні. В іншій публікації (М. Поколодна, А. Рябев, М. Тонкошкур, К. Віннікова) [7] узагальнено відомості про сучасний стан щодо кількості та видового складу еле-

ментів НКС України. У статті Р. Розенфельда [8] наведено практичні аспекти використання культурної спадщини та мистецтва для розвитку туризму. При цьому серед представлених публікацій немає праць методичного характеру, що й обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Метою статті є розробка методики дослідження та пропозиції використання елементів нематеріальної культурної спадщини України для цілей туризму.

При вивченні нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС) важливу роль відіграє суспільно-географічний підхід, який розроблений такими українськими вченими як С. І. Іщук, М. М. Паламарчук, М. Д. Пістун, О. Г. Топчів, О. І. Шаблій та ін. Даний підхід найбільш доцільний для використання через сутність суспільної географії, яка визначається як наука про територіальну організацію життєдіяльності суспільства чи його окремих компонентів (О. І. Шаблій). НКС є частиною і результатом життєдіяльності суспільства та підпорядкована географічному принципу розповсюдження, тобто має певну територіальну організацію.

Стосовно НКС як об'єкта дослідження варто використовувати суспільно-географічний підхід, який означає дослідження просторових особливостей і форм НКС на територіальних рівнях.

Залежно від вибору об'єкта дослідження К. А. Поливач у своїй монографії «Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження)» виокремлює такі напрями (підходи) в дослідженнях культурної спадщини (КС) у рамках суспільно-географічного підходу [9]:

- ✦ *компонентний підхід*: аналізується регіональний склад окремих компонентів об'єкта дослідження – КС;
- ✦ *комплексний підхід*: аналізується поєднання регіонів та поєднання всіх компонентів КС;
- ✦ *композитний підхід*: аналізується поєднання регіонів і поєднання всіх важливих компонентів КС;
- ✦ *геосферний підхід*: аналізується соціально-економічна геосфера земної кори загалом або окремо в конкретному регіональному вимірі;
- ✦ *системно-структурний підхід*: об'єкт дослідження – КС – розглядається як геосистема, системне утворення в межах ландшафтно-оболонки.

Дослідження НКС, на наш погляд, доцільніше будувати на засадах компонентного підходу, який передбачає розгляд НКС, з одного боку, як складової частини КС загалом, а з іншого – як загальної складової історико-культурних ресурсів певної території, дестинації туристського регіону. Даний напрямок окреслює дослідження НКС у компонентній, функціональній (визначення місця НКС у історико-культурному туристському потенціалі регіонів України), територіальній (виявлення та вивчення окремих елементів та осередків зосередження НКС) й управлінсько-організаційній площинах. Такий підхід дозволяє не тільки вивчити особливості НКС, а й визначити перспективні напрямки її можливого використання в цілях розвитку окремих видів туризму.

Суспільно-географічне дослідження НКС повинно базуватися на загальнонаукових засадах суспільної географії та спеціальних принципах. Перші включають такі аспекти, як системність, територіальність, комплексність і пропорційність територіального розвитку (процесів суспільного відтворення), історизм, перспективність, картографування суспільно-географічних явищ, екологізація, соціологізація та економізація суспільно-географічних знань, поліпшення соціальних умов життя населення тощо [9]. Серед суспільно-географічних методів можна відзначити математичні, польові, районування, порівняльно-географічний, а також системний і генетичний підходи тощо.

В основу побудови схеми суспільно-географічного дослідження НКС покладено такі принципи [9]:

- ✦ принцип розуміння культурної спадщини як єдиного, нерозривного та системного утворення, у якому окремі об'єкти не можуть бути збережені поза врахуванням зв'язків між ними та поза наявного навколишнього

середовища; об'єктом охорони мають бути не тільки окремі об'єкти, але й усе історико-культурне та природне середовище;

- ✦ принцип розгляду культурної спадщини як органічної частини комплексу сучасних соціокультурних, економічних, політичних і екологічних, маркетингових, брендингових процесів;
- ✦ принцип територіального підходу до збереження спадщини, за якого основним об'єктом охорони та використання стають певні території – історичні поселення, заповідники, ансамблі, ландшафти, а також збережені до наших днів на певних територіях традиційні форми суспільного життя та господарської діяльності.

Суспільно-географічне дослідження НКС та розробка його схеми базується на територіальному підході. Принципи компонентного вивчення НКС території однакові та не залежать від її розмірів. Сутність результатів зводиться до того, щоб виявити особливості організації, розміщення, компонентної структури НКС на певній території, розкрити її взаємозв'язок з іншими туристськими ресурсами території – природними, економічними, соціально-економічними.

Необхідною передумовою розробки напрямів та методичних прийомів дослідження є визначення його мети та змісту. У найбільш загальній формі мета дослідження НКС полягає у виявленні та оцінці кількості та якості елементів НКС потенціалу регіонів, територіальних особливостей її зосередження, визначенні шляхів та напрямів розвитку сфери збереження та використання окремих груп об'єктів НКС України.

Алгоритм суспільно-географічного дослідження НКС як чинника розвитку нових видів туризму в регіонах передбачає виділення декількох послідовних взаємопов'язаних етапів, які наведено на *рис. 1*:

- ✦ підготовчого;
- ✦ аналітико-узагальнюваного;
- ✦ рекомендаційного.

У рамках підготовчого етапу виділяємо теоретичний, методичний та інформаційний блоки.

Головними завданнями теоретичного блоку є уточнення термінологічного апарату дослідження, аналіз сучасних тенденцій та наукових концепцій, визначення підходів, принципів та напрямів дослідження й обґрунтування об'єктів НКС як об'єкта суспільно-географічного дослідження. Результатом підготовчого етапу має стати розроблена концепція дослідження.

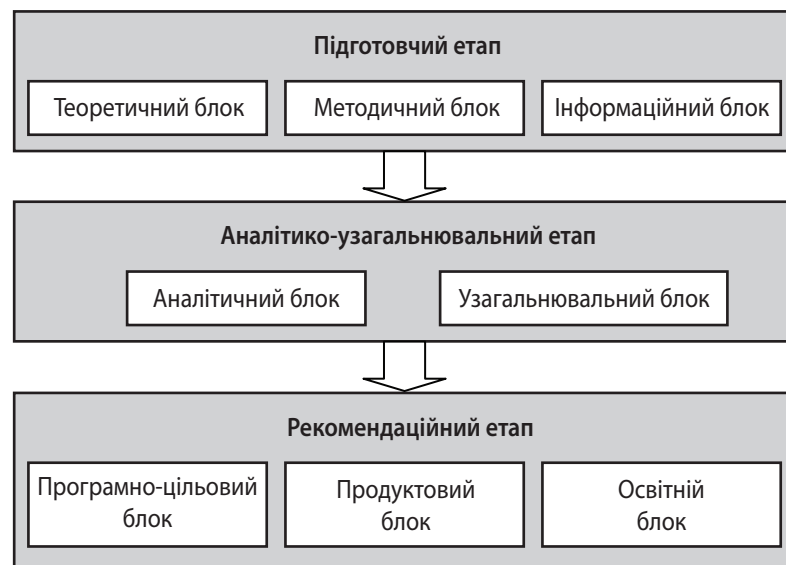

Рис. 1. Алгоритм дослідження нематеріальної культурної спадщини

Проведена аналітична робота дозволила на основі аналізу публікацій та досліджень останніх років сформулювати розуміння нематеріальної культурної спадщини як невід’ємної частини історико-культурних ресурсів, яка має велике суспільне значення, може бути використана або вже використовується для створення конкурентоспроможного туристичного продукту та різноманітних рекреаційних потреб різних верств суспільства.

НКС є однією зі складових частин туристичного потенціалу будь якої території, під яким розуміється вся сукупність наявних історико-культурних ресурсів території (рис. 2).

У межах методичного блоку необхідно провести аналіз та вибір методів та прийомів, які будуть застосовані в процесі дослідження. Кожен відібраний науковий метод повинен відповідати об’єктові дослідження та рівню пізнання, бути теоретично обґрунтованим, зрозумілим, надійним, результативним.

Важливе значення в даному дослідженні набувають методи характеристик – порівняльний, описовий, статистичний. Їх комплексне застосування становить загальну методику цього дослідження та являє собою системну сукупність обраних прийомів дослідження.

Інформаційний блок передбачає збір будь-якого масиву наявної інформації – статистичної, літературної, картографічної, часової та ін. – щодо якісних і кількісних характеристик об’єкта дослідження та подальшої її структуризації та розподілу за видовими рівнями та територіальними одиницями.

Метою аналітико-узагальнювального етапу є визначення закономірностей, тенденцій і перспектив розвитку об’єктів НКС, обґрунтування рекомендацій щодо поповнення списку даних об’єктів, вдосконалення визначення та перспектив використання в цілях розвитку туризму і рекреації. Для цього етапу характерний розподіл дослідження на два блоки аналітичний і узагальнювальний.

У межах аналітичного блоку передбачається вивчення умов та факторів формування, збереження та використання НКС на всіх можливих рівнях. На макрорівні досліджуються тенденції та процеси, загальна політика розвитку пам’яткоохоронного руху стосовно об’єктів НКС. Дослідити також варто і світові тенденції використання даних об’єктів для цілей розвитку окремих видів туризму та ринку туристичних послуг у регіональному розрізі, а також можливості формування тематичного туристичного продукту на основі використання об’єктів НКС. Такий аналіз зовнішнього середовища дозволяє вчасно спрогнозувати появу нових можливостей чи потенційних загроз і розробити адекватний план дій щодо досягнення поставлених цілей, а також запроваджувати найкращі закордонні практики на теренах власної держави. На мезорівні вивчаються статичні показники та видовий склад об’єктів НКС, динаміка зростання їх кількості та сучасний стан задіяності у сфері туризму та рекреації. Тому методологічною базою дослідження НКС є комплексність і багатосторонність аналізу, застосування різноманітних методів і прийомів її дослідження – як загальнонаукових, так і конкретно-прикладних.

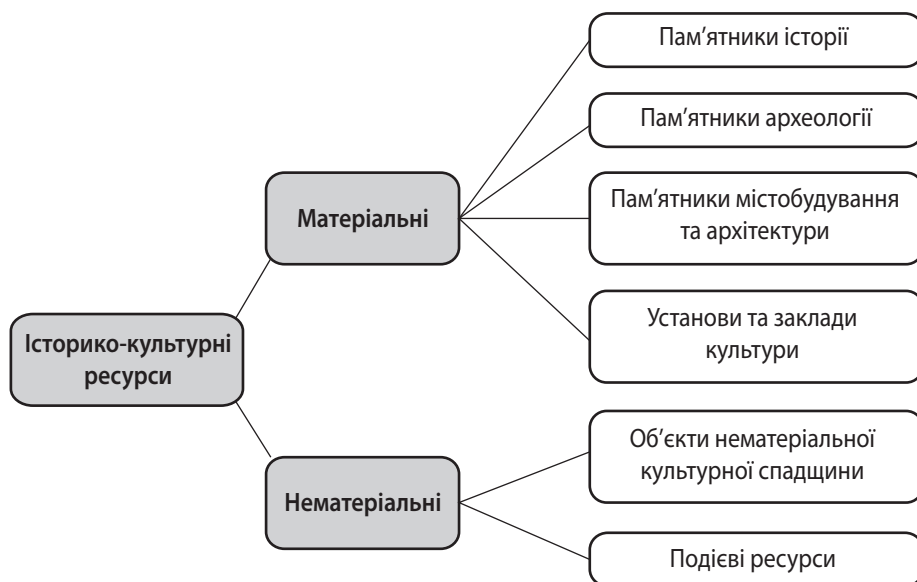

Рис. 2. Місце об'єктів НКС у складі історико-культурного потенціалу

Провідне місце в системі зазначених методів займає дослідження НКС у компонентному та територіальному аспектах.

У межах узагальнювального блоку здійснюється характеристика географічний/регіонального розподілу об'єктів НКС та їх загального потенціалу з метою обґрунтування подальшого ефективного використання. На даній стадії дослідження має бути з'ясовано та проаналізовано територіальні відмінності в рівні насиченості регіонів України об'єктами НКС, і як їх наявність впливає на розвиток туризму та рекреаційної діяльності.

Завершальним етапом визначимо рекомендаційний, який спрямований на розроблення конкретних рекомендацій та форм їхнього впровадження в практику виявлення, збереження, використання, популяризації об'єктів НКС.

На даному етапі можна виокремити три блоки: програмно-цільовий, продуктовий та освітній.

Програмно-цільовий блок включає визначення засад застосування програмно-цільового підходу у вирішенні проблем і перспектив виявлення, постановки на облік, збереження, популяризації, використання НКС як у межах всієї України, так і в регіональному чи конкретно-об'єктному напрямках.

Продуктовий блок передбачає розробку перспективних туристичних продуктів на основі об'єктів НКС, з обчисленням показників їх економічної ефективності як дієвих прикладів реального застосування даних об'єктів.

Щодо продуктового блоку, варто відзначити, що, як зазначається в Конвенції ЮНЕСКО про нематеріальну культурну спадщину [10], елементи НКС потребують охорони, а вона, своєю чергою,

серед численних засобів її здійснення передбачає підвищення обізнаності та плекання поваги стосовно об'єктів НКС. Виконувати поставлене завдання можна шляхом розвитку певних спеціалізованих видів туризму. Серед багатьох спеціалізованих видів туризму, на наш погляд, найбільш доцільним є розвиток таких видів, як: культурно-пізнавальний, сільський, промисловий, гастрономічний, етнографічний, подієвий (фестивальний), релігійний, мистецький (рис. 3).

Ці види туризму сприяють не лише збереженню та популяризації нематеріальної культурної спадщини, але й розвитку місцевого економічного потенціалу та міжкультурному взаєморозумінню.

Освітній блок передбачає включення до програм підготовки майбутніх фахівців спеціальності 242 «Туризм і рекреація» окремої освітньої компоненти або одного зі змістовних модулів певних курсів, який би включав вивчення нематеріальної культурної спадщини світу, України та її залучення до розвитку туристської діяльності.

ВИСНОВКИ

Запропонована методика дослідження елементів нематеріальної культурної спадщини є лише одним із варіантів проведення досліджень за даною тематикою і в кожному конкретному випадку потребуватиме доповнення та доопрацювання, проте на даному етапі може послужити ґрунтовною основою для початку здійснення подібних досліджень та їх активізації.

Наведений перелік тематичних видів туризму, які можна розвивати на основі використання об'єктів нематеріальної культурної спадщини, та-

Рис. 3. Види туризму які можна розвивати на основі використання об'єктів нематеріальної культурної спадщини

кож не претендує на виключну повноту та може бути розширений і доповнений, що відкриває перспективи для подальших розвідок у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антоненко В. С., Крупа І. П. Культурна спадщина як історико-культурний та науково-пізнавальний ресурс туризму: проблемні питання. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 20. С. 37–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_20_8
2. Чорна Н. М. Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс. *Інфраструктура ринку. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2021. Вип. 59. С. 29–33. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure59-5>
3. Гаврилюк А. Атрактивність нематеріальної культурної спадщини України: туризмознавчий аспект. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія «Туризм»*. 2018. Вип. 1. С. 18–28. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.1.2018.150231>
4. Дутчак О. І. Нематеріальні культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*. 2017. № 1. С. 165–170. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5821/1/kkr_2017_1_17.pdf
5. Яценко В. С. Популяризація об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО і поширення знань про спадщину серед туристів: та/або як це зробити? // «Спадщина ЮНЕСКО та туризм»: тези доповідей конференції (м. Київ, 7 грудня 2020 р.). Київ, 2020. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725421/1/Яценко%20В.С.%20Всесвітньої%20спадщини%20ЮНЕСКО.pdf>
6. Покоłodна М. М., Віннікова К. Ю. Нормативна база, порядок внесення та обліку елементів, фінансування нематеріальної культурної спадщини в Україні з метою її використання для туризму та рекреаційної діяльності // *Modern Research in Science and Education. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference (Chicago, 7–9 December 2023)*. BoScience Publisher. Chicago, USA, 2023. P. 1005–1014. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-7-9.12.2023.pdf#page=1005>
7. Покоłodна М. М., Рябев А. А., Тонкошкур М. В., Віннікова К. Ю. Елементи нематеріальної культурної спадщини України та їх використання для цілей розвитку туризму та рекреації. *Інтернаука. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-12-9525>
8. Розенфельд Р. А. Використання культурної спадщини та мистецтва для розвитку туризму. URL: <https://www.researchgate.net/publicat>

tion/267852423_Vikoristanna_kulturnoi_spadsini_ta_mistectva_dla_rozvitku_turizmu

9. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : монографія. Київ : Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
10. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. UNESCO. 2003. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>

REFERENCES

- Antonenko, V. S., and Krupa, I. P. "Kulturna spadshchyna yak istoryko-kulturnyi ta naukovo-piznavalnyi resurs turizmu: problemni pytannia" [Cultural Heritage as a Historical-cultural and Scientific-cognitive Resource of Tourism: Problematic Issues]. *Heohrafiia ta turizm*, iss. 20 (2012): 37-44. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_20_8
- "Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage". UNESCO. 2003. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>
- Chorna, N. M. "Nematerialna kulturna spadshchyna yak turystychnyi resurs" [Intangible Cultural Heritage as a Tourist Resource]. *Infrastruktura rynku. Seriiia «Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny»*, no. 59 (2021): 29-33. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct59-5>
- Dutchak, O. I. "Nematerialni kulturna spadshchyna YuNESKO v Ukraini: perspektyvy vykorystannia v industrii turizmu" [Intangible Cultural UNESCO Heritage in Ukraine: Prospects for Use in Tourism Industry]. *Karpatskyi krai*, no. 1 (2017): 165-170. http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5821/1/kkr_2017_1_17.pdf
- Havryliuk, A. "Atraktyvnist nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy: turyzmoznavchyi aspekt" [Attractiveness of Intangible Cultural Heritage of Ukraine: Tourism Discussion]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriiia «Turizm»*, no. 1 (2018): 18-28. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.1.2018.150231>
- Pokolodna, M. M. et al. "Elementy nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy ta yikh vykorystannia dlia tsilei rozvytku turizmu ta rekreatsii" [Elements of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine and Their Use for Tourism and Recreation Development]. *Internauka. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 12 (2023). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-12-9525>
- Pokolodna, M. M., and Vinnikova, K. Yu. "Normatyvna baza, poriadok vnesennia ta obliku elementiv, finansuvannia nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v Ukraini z metoiu ii vykorystannia dlia turizmu ta rekreatsiinoi diialnosti" [The Regulatory Framework, the Procedure for Entering and Accounting for Elements, Financing of Intangible Cultural Heritage in Ukraine for the Purpose of Its Use for Tourism and Recreational Activities]. *Modern Research in Science and Education* (2023): 1005-1014. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-7-9.12.2023.pdf#page=1005>
- Polyvach, K. A. *Kulturna spadshchyna ta yii vplyv na rozvytok rehioniv Ukrainy (suspilno-heohrafichne doslidzhennia)* [Cultural Heritage and Its Influence on the Development of the Regions of Ukraine (Social and Geographical Research)]. Kyiv: Instytut heohrafii NAN Ukrainy, 2012.
- Rozenfeld, R. A. "Vykorystannia kulturnoi spadshchyny ta mystetstva dlia rozvytku turizmu" [Use of Cultural Heritage and Art for Tourism Development]. https://www.researchgate.net/publication/267852423_Vikoristanna_kulturnoi_spadsini_ta_mistectva_dla_rozvitku_turizmu
- Yatsenko, V. S. "Populiaryzatsiia obektiv svitovoi spadshchyny YuNESKO i poshyrennia znan pro spadshchynu sered turistiv: ta/abo yak tse zrobyty?" [Promotion of UNESCO World Heritage Sites and Dissemination of Heritage Knowledge Among Tourists: And/Or How to Do It?]. *Spadshchyna YuNESKO ta turizm*. 2020. <https://lib.iitta.gov.ua/725421/1/Яценко%20В.С.%20Всесвітньої%20спадщини%20ЮНЕСКО.pdf>